

Frøene bindes med dyvelsdræk og flyerørn på køernes nakke som værn mod forhekselse (slutningen 1700-t; 10). Marietidsel og dens frø indgik i midler mod hekseri og sygdom forvoldt deraf (11).

Efter at tornene er fjernet, skal bladene kunne spises som kål (1806; 3).

LITTERATUR: (1) 703 54b; (2) 841 1577,101b; (3) 398 1806,737; (4) 488 o 192; (5) 830 8,1887,45; 239 1894,8; 24 37; (6) 249 1,1899,162; (7) 488 o 167; (8) 340 97; (9) 83 46,74,176; (10) 83 226; (11) 488i 6.1, 83 og 6.2,441.

Brøndsel, *Bidens*

FLIGET BRØNDSSEL, *Bidens tripartitus*, er meget almindelig ved damme, gadekær, søer, i tørvemoser, grøfter osv., de 15–60 cm høje ofte rødbrune stængler har ved grunden modsatte, 3–5 fligede blade og bærer oprette kurve af gule blomster; de gråbrune frugter hænger med to skråtstillede børster let i tøjet. NIKKENDE BRØNDSSEL, *Bidens cernuus*, vokser på samme lokaliteter, men er ikke så almindelig, bladene er takkede, kurvene nikkende og de sortbrune frø forsynet med 3–4 børster.

Brøndsel o. 1670ff (1686 brentze), navnets oprindelse er omstridt, måske til brand i betydningen stang, ålelyster, som frugten af fliget brøndsel kan ligne, sekundært knyttet til brønd (voksested) og ældre dansk bryndsel = ildebrand, idet man med planten farvede tøj brandgult (1). De øvrige navne skyldes frøenes stive børster med modhager: *skrædder* 1793, 1821, Himmerland o. 1900, de to børster giver frugten et saks-lignende udseende; *tvetand* 1836,1863, *fork* VJylland o. 1870 og *jerntyv* (=høtyv) Vendsyssel, *støvleknægt* VLolland; *præstelus* vist alm., *biskoplus* NSjælland, *stiknasser* Køng SSjælland og *stubnasser* Lolland (2).

LITTERATUR: (1) 854 18,1951,98–108; 4 25.1,1960, 73–78; 258 1943,145; (2) 689 1,194f.

FARVNING, LÆGEDOM

Brøndsel nævnes 1670 blandt vækster, der farver brandgult (1), med alun farver blomsterne gult, med potaske ildgult (1795; 2), blev o. 1800 anvendt til gulfarvning, således på Bornholm (3). Planten farver rødgult og gyldenbrunt (4). Om efteråret skal fårene have småtskåret brøndsel som værn mod orm og sygdom (1761; 5).

LITTERATUR: (1) 301 50; (2) 576 4,398; (3) 834 1804,37; 398 1806,794; 258 1943,145; (4) 946 13f,15; (5) 696 114.

Hjortetrøst, *Eupatorium cannabinum*

bliver indtil 150 cm høj, har rødbrun stængel og delte blade med lancetformede, dybt takkede flige (som hampens); de talrige små blegrøde kurve er samlet i stor tæt halvskærmformet top. Almindelig på fugtige steder i skove, grøfter, ved søer, bække osv.

Hjortetrøst 1793ff er konstrueret af et ældre navn *hjordtekløver* 1672–1838, der atter skyldes en overlevering om den sårede hjort, se nedenfor. *Leverurt* 1619, anvendt mod leverlidelser, *floksurt* 1648–1838 til svensk flock = skærm. *Kunigundesurt* 1648–1820, uvist hvorfor planten blev sat i forbindelse med St. Kunigunde. *Dron*, *dronurt* o. 1700, 1793, omtydet af tysk dorant, der gælder forskellige trylleplanter (1).

Skal have samme (eller stærkere) lægekræfter

Hjortetrøst. Foto: H. Staun.

Overtroen hævdede, at den sårede hjort spiste hjortetrøst for at hele sine sår. Stik af E. S. Resch. Kobberstiksamlingen.

som agermåne (bd. 3). Dekokt anbefales mod leverens og miltens forstoppelse, malaria, gulsot, skab og kløe, saften kan gives for børns indvoldsorm. Nogle siger, at den er sårhelende, thi er hjorten ramt af en pil, æder den denne plante og bliver rask (1648; 2), jægere har hævdet, at anskudte hjorte æder planten (1806; 3). Blomsterstanden er anført i farmakopeen 1772. Nævnt blandt midler for hestens lunge- og leverlidelser, mod fibel indgives påskemorgen to håndfulde »floks« (4).

LITTERATUR: (1) 689 1,568f; (2) 697 248f; (3) 398 1806,744; (4) 83 43,59.

Hestehov, Tordenskræppe, *Petasites hybridus*

Fra tykke rodstocke opsendes i marts-april 15-40 cm høje skafter med brunrøde skæl, bærende klaser af røde kurve; »hestehov med store brune fingerbølformede blomsterstande, lige skudt op af den dyndede jord og at se til som visse paddehatte« Johs. V. Jensen (1); efter deres visnen fremkommer meget store langstilkede hjertefor-

mede blade »så brede, at man med et af dem kan skjule og dække et menneskes hoved og det dermed bevare fra solens hede eller også fra regn« (1648; 2).

Hist og her på fugtige steder omkring beboelser, langs damme, å- og søbredder; planten blev oprindelig indført som lægeplante, måske under pestepidemien »den sorte død« i 1300-t (sml. nedenfor), og gror nu forvildet fra tidligere dyrkning ved borge og herregårde (3) – et karakteristisk mærke for middelalderens borghaver *Vedel Simonsen* (4), dog næppe som foder for vinbjergsnegle, således som f.eks. H. C. Andersen mener i eventyret *Den lykkelige Familie* (1848); han fik inspirationen under et ophold på Glorup ØFyn i maj 1847; en del af parken var fra gl. tid overgroet med disse »skræpper«, som han også fandt ved Gisselfelt MSjælland og nævner i *Den grimme Ælling* (1844). Både snegl og plante er rimeligvis ført her til landet af munke, snegleretter var særlig yndede i klostre og på herregårde (3). I flg. traditionen skal hestehov være kommet til Ærø med de spanske soldater 1808 (5). Marie Magdalene kirkes *Liber daticus* oplyser, at en præst skal have sået eller plantet